

Dr Dragan ĐUKANOVIĆ¹

UDK:327:316.663(497:4-672EU)

Biblid: 0025-8555, 67(2015)

Vol. LXVII, br. 4, str. 349–364

Originalni naučni rad

jul 2015.

DOI:10.2298/MEDJP1504349D

ZAPADNI BALKAN: STALNI USUD EVROPSKE PERIFERIJE²

APSTRAKT

Rad analizira kakav je postojeći položaj Zapadnog Balkana u kontekstu savremenih evropskih trendova i zbivanja. Autor evropske i evroatlantske integracije smatra određenim vidom pokušaja da se čitav region Zapadnog Balkana sa evidentne evropske periferije „premesti” u poziciju poluperiferije. Težište analize je na brojnim problemima poput stalne revitalizacije lokalnih etnonacionalizama, strukturne ekonomske krize, visokog nivoa prisustva organizovanog kriminala i korupcije. Autor naglašava da nisu uspeli dosadašnji brojni pokušaji najuticajnijih faktora međunarodne zajednice – najpre SAD-a i Evropske unije – da se promoviše poboljšanje odnosa između novonastalih država i da se uspostavi svojevrsan regionalni identitet. Autor zastupa tezu da je kreiranje antagonizujućih identiteta država i nacija Zapadnog Balkana tokom raspada bivše jugoslovenske federacije glavna prepreka stvaranju zajedničkog identiteta. Autor zaključuje da, imajući u vidu trendove novog snaženja etnonacionalizma i određenih formi ekstremizma i radikalizma, „promeštanje” Zapadnog Balkana sa evropske periferije na poluperiferiju neće biti kratkoročno, niti lako, što potvrđuju brojni unutrašnji problemi i problemi u bilateralnim odnosima.

Ključne reči: Zapadni Balkan, Evropa, Evropska unija, periferija, poluperiferija, etnonacionalizmi, ekonomska kriza.

---

¹ Autor je viši naučni saradnik u Institutu za međunarodnu politiku i privredu, Beograd. E-mail: dragandjuk@yahoo.com

² Rad je realizovan u okviru projekta „Srbija u savremenim međunarodnim integrativnim procesima – spoljnopolički, međunarodni, ekonomski, pravni i bezbednosni aspekti” Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, br. OI179023 za period 2011–2015.

ZAPADNI BALKAN UDALJEN OD OSTATKA EVROPE I PODJEDNAKO PODELJEN UNUTAR SEBE

Balkan je tokom istorije bio deo Evrope u kojem su se veoma često sukobljavali izrazito uticajni regionalni i globalni akteri.³ Sukobe su pratili i njihovi veoma heterogeni kulturološki, verski i drugi uticaji i pokušaji ostvarivanja (pre)dominacije u ovom regionu bilo u celini i/ili u pojedinim njegovim delovima.⁴ Navedeni uticaji se manje-više ciklično vremenski pojavljuju i ispoljavaju usmeravajući političke aktere na Balkanu da zbog njihove različite prirode uspostave pre odnose sukoba nego saradnje. Tokom savremene istorije Balkan se tako nalazio između različitih sfera interesa imperija koje su držale pod vlašću pojedine njegove delove (Habzburška monarhija, Otomansko carstvo, Mletačka Republika).⁵

Ukoliko apstrahujemo istorijske trendove i tokove iz XIX i sa početka XX veka, jasno možemo da vidimo da se današnji Balkan nalazio na krajnjim granicama pojedinih imperija – pre svega Austro-Ugarske i Otomanske imperije. To je doprinelo ponajpre nedovoljnoj i nepotpunoj integrisanosti ovih delova Balkana u imperijalni sistem vladavine, ali i brojnim uticajima ovih imperija na (re)definisane određene identiteta naroda i država u nastajanju.⁶

Umnogome je u tekovinama ranije državnosti Južnih Slovena bio prisutan diskontinuitet. Tek u XIX veku obnavljaju se „tekovine” prvobitnih država balkanskih naroda tokom pokušaja (re)dizajniranja ili oblikovanja elementarnih odrednica nacionalnog identiteta i rekonstrukcije državnosti. Srbija je, recimo, prilikom povratka/obnavljanja državnosti u XIX veku ukazivala na određene vidove kontinuiteta u odnosu na period pre Kosovskog boja (1389), odnosno na period srednjovekovne državnosti.⁷ Slični procesi su se nešto kasnije sukcesivno pojavljivali i u drugim državama današnjeg Zapadnog Balkana.

Traganje za *continuumom* u kontekstu temeljnih odrednica novoustanovljene državnosti pojavljivalo se u drugim delovima Balkana i kasnije. Na primer, u

³ Videti: Stevan Pavlović, *Istorija Balkana*, Clio, Beograd, 2001, str. 201–545.

⁴ Svetozar Čulibrk, *Cvijićeva sociologija Balkana*, Institut društvenih nauka, Centar za sociološka istraživanja i Prosveta, Beograd, 1982, str. 129–186.

⁵ Ibid.

⁶ Za razliku od ostalih država današnjeg Zapadnog Balkana, jedino crnogorski identitet nije bio temeljno ugrožen stranim osvajanjima zahvaljujući očuvanoj državnosti u odnosu na nekadašnje države na ovom području, pre svega Duklju i Zetu. Takođe, građenju identiteta doprinelo je nesumnjivo delovanje pravoslavne crkve u Crnoj Gori.

⁷ Holm Zundhauzen, *Istorija Srbije od 19. do 21. veka*, Clio, Beograd, 2008, str. 108–126, 218–225.

Makedoniji i Bosni i Hercegovini bili su приметni identitetski pokušaji da se novoutemeljena državnost devedesetih godina minolog veka izgradi pozivanjem na kontinuitet sa antičkom Makedonijom, odnosno srednjovekovnom Kraljevinom Bosnom. Ilustrativni su primeri heraldičkog povezivanja sa ovim tvorevinama što je uticalo i na pogoršanje odnosa sa susedima, koji su u određenoj meri pretendovali na isto istorijsko nasleđe.⁸ Slično je bilo i sa određivanjem državnih simbola Crne Gore tokom 2004. godine, odnosno nekoliko godina pre proglašenja nezavisnosti, a kako bi se novim znamenjima zapravo ova država distancirala u odnosu na veoma slična obeležja susedne Srbije.⁹ Tako su državni simboli Crne Gore postali eklektički i sadržali su povezivanje sa ranijim periodima njene državnosti, ali ne i direktno i isključivo sa Kraljevinom Crnom Gorom, koja je prestala da postoji 1918. godine.¹⁰

Slično je i sa definisanjem naziva jezika na području na kojem se do 1991. godine koristio srpskohrvatski/hrvatskosrpski jezik.¹¹ Prvo su se u Srbiji i Hrvatskoj nanovo diferencirali srpski, odnosno hrvatski jezik, dok su do kraja iste decenije zvanično proglašena još dva jezika – bosanski i crnogorski.¹² Ovim političkim

---

⁸ Brojni istoričari u Makedoniji dokazuju da današnji Makedonci vuku poreklo od antičkih Makedonaca i prva zastava ove zemlje nakon osamostaljenja (1992) sadržala je simbol drevne helenske pokrajine – Verginino sunce. Nakon protesta zvanične Atine 1995. godine zastava je povučena iz zvanične upotrebe. Prilikom osamostaljenja Bosne i Hercegovine vraćena su znamenja Kraljevine Bosne, a isticana je direktna veza između Bogumila i današnjih Bošnjaka. Videti: „Grbovi i zastave Bosne i Hercegovine”, www.bgs.ba/eknjige/index.php?option=com_phocagallery&view=category&id=15&Itemid=62, 22/05/2015. Grčka u slučaju Makedonije i Srbija u slučaju Bosne i Hercegovine tvrdile su da su ova obeležja *de facto* njihova znamenja. U slučaju BiH govorilo se o dominantnoj srpskoj i pravoslavnoj prirodi Kraljevine Bosne. Videti u: B. Mitranović, „Kako su se Srbi u Republici Srpskoj odrekli Ilijana”, *Politika*, 8. mart 2015, www.politika.rs/rubrike/region/Kako-su-se-Srbi-u-RS-odrekli-Ilijana.lt.html, 18/05/2015.

⁹ „Zakon o državnim simbolima i Danu državnosti Crne Gore”, *Službeni list Republike Crne Gore*, br. 47/04, 12. jul 2004.

¹⁰ Tradicionalna zastava Crne Gore (crveno–plavetno–belo) zamenjena je 2004. godine ratnim barjakom kralja Nikole I Petrovića Njegoša, a na kojem se nalazi grb sa žutim orlovima, umesto tradicionalno belih orlova koji su karakterisali heraldiku nekadašnje Kraljevine Crne Gore (od polovine XIX veka do 1918). Zlatni orlovi bili su simbol dinastije Crnojević. Videti: Jovan B. Markuš, *Grbovi, zastave i himne u Crnoj Gori*, Svetigora, Cetinje, 2007, str. 16–20, 30–45, 50.

¹¹ Srpskohrvatski ili hrvatskosrpski jezik bio je standardizovan u skladu sa Novosadskim dogovorom od 1954. godine i koristio se u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Srbiji i Crnoj Gori sve do raspada nekadašnje Jugoslavije.

¹² Bosanski jezik je prvi put zvanično spomenut 1994. u okviru tzv. Vašingtonskog sporazuma o formiranju bošnjačko-hrvatske federacije, a 1995. i u Dejtonskom sporazumu. U Crnoj Gori je još početkom devedesetih godina zalaganjem kruga intelektualaca okupljenih oko Instituta za crnogorski jezik pokušano da se i zvanično potvrdi postojanje crnogorskog jezika. Međutim, ovaj jezik je postao zvaničan tek u skladu sa Ustavom Crne Gore od 2007. godine (član 13. stav 1), a pravopis i rečnik crnogorskog jezika su objavljeni dve godine kasnije.

reinženjeringom i redizajniranjem lingvističke sfere redefinisani su dotadašnji etnički identiteti južnoslovenskih naroda.¹³

Izgradnja novih i/ili dogradnja ranijih nacionalnih identiteta na Zapadnom Balkanu pratila je nužno jezičko, versko i sveukupno distanciranje svih južnoslovenskih etničkih zajednica od suseda.¹⁴ Naravno, preduslov za takvo definisanje nacionalnih identiteta u regionu predstavljalo je formiranje nacionalne države ili građanske države sa de facto dominacijom jednog etnosa.¹⁵

Navedeni primeri preoblikovanja nacionalnih identiteta na Zapadnom Balkanu samo su dodatno podstakli i istorijski revizionizam, koji je prvobitno obuhvatio periode zajedničkog života i državotvornih oblika južnoslovenskih naroda (1918–1992), a u drugoj etapi i ranije istorijske periode.¹⁶ U Hrvatskoj se tako govorilo o gotskom ili persijskom poreklu većinskog naroda, u Bosni i Hercegovini je bio vidan pokušaj nekadašnjih Muslimana, današnjih Bošnjaka, da traže kontinuitet sa srednjovekovnom Kraljevinom Bosnom i Bogumilima, dok je albanski krug istoričara iznosio nedovoljno argumentovanu tvrdnju da Albanci vode poreklo od Ilira kao prastarih stanovnika Balkana. U Makedoniji je zahvaljujući radikalnim interpretacijama gotovo u potpunosti negiran južnoslovenski karakter ovog naroda u potrazi za vezom sa periodima vladavine Aleksandra Velikog (356–323 p.n.e) i njegovog oca Filipa (382–336 p.n.e).¹⁷ Sličan proces je obuhvatio i historiografiju Crne Gore gde se, takođe, prenaglašavao period Duklje i Zete, a na uštrb perioda kada je ovom zemljom vladala poslednja crnogorska dinastija Petrović-Njegoš zbog njenih

¹³ Isto je pratilo formiranje pojedinih verskih zajednica, koje su pokušale da naglase nacionalni karakter. Tako je 1993. u Crnoj Gori nastala Crnogorska pravoslavna crkva, koja je tek od početka protekle decenije dobila značajnu podršku vlasti u ovoj bivšoj jugoslovenskoj republici. Videti: Dragan Đukanović, „'Identitetska pitanja' i linije unutrašnjih podela u Crnoj Gori”, *Međunarodni problemi*, god. LXVI, br. 3–4, 2014, str. 395–422.

¹⁴ O ovakvim interpretacijama koncepta nacije videti više u: Boris Milosavljević, „Narod, država i nacija”, *Luča*, 1995, www.ius.bg.ac.rs/drakitic/narod_drzava_nacija.doc, 18/05/2015.

¹⁵ Dragan Đukanović, „Zanemareni građanin i 'svemoćni' etnos – legitimacijski temelji postjugoslovenskih država i entiteta”, u: Milan Podunavac i Biljana Đorđević (urs), *Ustavi u vremenu krize: postjugoslovenska perspektiva*, Fakultet političkih nauka i Udruženje za političke nauke Srbije, Beograd, 2014, str. 103–118.

¹⁶ Videti: Aleksej Kišjuhas, „Istorijski revizionizam kao pseudoistorija”, u: Petar Atanacković (ur.), *Nacija kao problem ili rešenje – istorijski revizionizam u Srbiji*, Omladinski centar CK 13, Novi Sad, 2008, str. 99–102.

¹⁷ Videti reakciju Vlade Republike Makedonije na izraz „slovenski Makedonci”, koji je upotrebio jedan zvaničnik EU: „Makedonci sada tvrde da nisu Sloveni?”, *Vesti online*, 22. novembar 2012, www.vesti-online.com/Vesti/Ex-YU/271570/Makedonci-sada-tvrde-da-nisu-Sloveni, 15/07/2015. Takođe, novoizgrađeni centar Skoplja karakterišu brojni spomenici i znamenja izgrađeni „u duhu” antičke Makedonije.

panpravoslavnih i, često, izrazito prosrpskog opredeljenja.¹⁸ Istovremeno, pojedine ličnosti koje su tokom Drugog svetskog rata promovisale samoproklamovanu crnogorsku nezavisnost pod okriljem fašističke Italije i takozvane Nezavisne Države Hrvatske su glorifikovane.¹⁹

Sve navedene pokušaje uspostavljanja novih državnih/nacionalnih identiteta pratilo je potpuno distanciranje u odnosu na susedne narode, posebno kod južnoslovenskih naroda (Bošnjaka, Hrvata, Crnogoraca, Srba i Makedonaca), a imajući u vidu da je albanski nacionalni identitet jasno bio diferenciran u odnosu na susede još krajem XIX i početkom XX veka. „Povratak” u ranije etape istorijskog razvitka južnoslovenskih naroda samo je dodatno „zatvorio” ovdašnja društva i na određeni način ih višestruko distancirao i antagonizirao.

GEOPOLITIČKI KONSTRUKT ZAPADNOG BALKANA I NOVI, NIKADA OŽIVLJENI REGIONALNI IDENTITET

Danas kada govorimo o Zapadnom Balkanu kao „geopolitičkom konstrukt”, nastalom još 1999. godine nakon raspada bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, možemo uočiti da je ovaj region i dalje na samoj periferiji savremene Evrope.²⁰ Pored Ukrajine i juga Mediterana, Zapadni Balkan je periferna oblast sa brojnim latentnim i manifestnim vidovima nestabilnosti, koji nose rizike da se lokalne krize prošire na susedne subregione i šire. Zapadnobalkanski konstrukt nastao je kao rezultat pokušaja Evropske unije da doprinese stabilizaciji u ovom konfliktnom delu Evrope i da ujedno otvori perspektivu i ovim državama da pristupe nadnacionalnom projektu.²¹ No, kako je tokom jugoslovenske krize (1991–1999), odnosno sukoba u

¹⁸ U ovome su tokom protekle dve decenije prednjačili akademici Dukljanske akademije nauka i umetnosti i njoj bliske Matice crnogorske.

¹⁹ Reč je o glorifikaciji Sekule Drljevića (1884–1945) koji je kao italijanski kolaborator tokom Drugog svetskog rata proglasio tzv. Kraljevinu Crnu Goru, kao „nezavisnu” državu. U pokušaju Drljevićeve rehabilitacije su tokom proteklih pet godina u Crnoj Gori održana dva naučna skupa – u organizaciji Dukljanske akademije nauka i umetnosti (2011) i časopisa *Crnogorski anali* (2015). Videti posebno izdanje časopisa *Doclea* iz 2011. Dostupno preko: http://bib.irb.hr/datoteka/496188.Naucni_skup_o_Sekuli_Drljevicu.pdf, 18/07/2015.

²⁰ Geopolitička kovanica „Zapadni Balkan” prvi put se pominje u: “Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on the Stabilisation and Association process for countries of South-Eastern Europe (Bosnia-Herzegovina, Croatia, Federal Republic of Yugoslavia, former Yugoslav Republic of Macedonia and Albania”, COM (1999) 235 final, 25 May 1999.

²¹ Videti više: Dragan Đukanović, „Evropska unija i Zapadni Balkan: očekivanja i iščekivanja”, *Kultura polisa*, god. XI, posebno izdanje, 2014, str. 25–38.

Sloveniji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i na Kosovu i Metohiji, Evropska unija bila često nedelotvorna, tako se i vizija mirnog, stabilnog i razvijenog Zapadnog Balkana, koji bi ulaskom u Uniju i Severnoatlantski savez trebalo da reši nagomilane probleme prouzrokovane nedavnim konfliktima, danas čini veoma udaljenom.²²

Očigledno je da je više od deceniju i po nakon pokretanja Procesu stabilizacije i pridruživanja država Zapadnog Balkana (1999) ostao veliki broj nerešenih pitanja, kako između država tako i između dominantnih i antagoniziranih segmenata ovdašnjih društava.²³ Istovremeno, interetničke distance posebno se povećavaju kod mlađih generacija, koje nisu u stanju da se oslobode brojnih stereotipa i kulture netolerancije.²⁴ Takođe, gotovo sve države u regionu su postale dominantno etničke i to ne samo zahvaljujući njihovoj temeljnoj ustavnoj definiciji, već i strukturi stanovništva.²⁵ Hrvatska, Albanija i Srbija su monoetničke države Zapadnog Balkana, Makedonija je *via facti* dvoetnička, a Bosna i Hercegovina troetnička država.²⁶ Ovako strukturirane države i društva ne mogu da osiguraju perspektivu uspešnog razvoja, odnosno zaštite punih prava svim pripadnicima političke zajednice. Posebno se u otežanom položaju nalaze novonastale nacionalne i verske manjine kojima i pored međunarodnih mehanizama zaštite (pre svega regulative Saveta Evrope), nije osiguran povoljan status.²⁷ To stvara dodatne probleme među zapadnobalkanskim susedima jer produbljuje uzajamno nepoverenje.

Brojni dosadašnji pokušaji afirmacije svojevrsnog regionalnog identiteta Zapadnog Balkana, pod ovim ili drugim nazivom (npr. Jadranska regija), čemu su na određeni način doprinosile Evropska unija i SAD, nisu uspeli da prevaziđu „uske” okvire novoustanovljenih identiteta.²⁸ Pokušaji utemeljenja regionalnog identiteta nisu uspeli da objedine i/ili nadiđu izrazito jake etnonacionalne zapadnobalkanske identitete.²⁹ Regionalni identitet prevashodno je bio konstruisan

---

²² Ibid., str. 25–38.

²³ Dragan Đukanović, “Bilateral Relations Between the Western Balkan Countries: Historical Background and Contemporary Challenges”, in: Duško Dimitrijević, Ivona Lađevac and Ana Jović-Lazić (eds), *Regionalism and Reconciliation*, Global Resource Management, Doshisha University and Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2014, pp. 111–127.

²⁴ Ibid., pp. 111–127.

²⁵ Dragan Đukanović, „Zanemareni građanin i 'svemoćni' etnos – legitimacijski temelji postjugoslovenskih država i entiteta”, op. cit., str. 103–118.

²⁶ Ibid., str. 107–116.

²⁷ Ibid., str. 103–107.

²⁸ Videti: Senka Pavlović, „Građevina nedovršenog: problem identiteta Zapadnog Balkana”, *Međunarodna politika*, god. 61, br. 1138, Beograd, 2010, str. 91–102.

²⁹ Ibid.

razvojem regionalnih/multilateralnih inicijativa, potom u oblasti sporta, kulture i informisanja.³⁰ Njegovo prihvatanje je, međutim, u državama Zapadnog Balkana bilo opaženo jedino kao preuzeta obaveza dobrosusedskih odnosa i regionalne saradnje, a u skladu prevashodno sa kriterijumima i uslovima Evropske unije. Slučaj Hrvatske, koja je u Uniju ušla 2013. godine, pokazuje da je regionalni zapadnobalkanski identitet suštinski i dominantno potisnut nakon toga, dok se i u gotovo svim ostalim delovima regiona podrazumeva kao nametnuti i neželjeni okvir nužan isključivo zarad ostvarivanja uslova za članstvo u Evropskoj uniji.³¹

Regionalna saradnja na Zapadnom Balkanu je zato, i pored činjenice da postoji više desetina različitih inicijativa, upitna i sa izrazito ograničenim dometima jer su često i višestrano opstruirani. Uprkos promovisanom načelu regionalnog vlasništva (*regional ownership*) nad regionalnim oblicima saradnje na Zapadnom Balkanu, ona ipak nije dovoljno i adekvatno prihvaćena od strane lokalnih aktera.³² Njeni su glavni podsticaji zapravo vezani za uslovljavanja Evropske unije vezano za članstvo, a ne za objektivnu potrebu artikulisanja zajedničkih interesa ove skupine država zarad vlastitog boljitka.³³

Ma koliko se pojavljivao u javnom diskursu, „regionalni identitet” u osnovi nije zaživeo, što pokazuje i neuspeh sprovođenja inicijative pod nazivom Zapadnobalkanska šestorka (*Western Balkan 6 – WB6*).³⁴ Ovaj je pokušaj dodatnog funkcionalnog povezivanja država regiona propao usled nedovoljnog poverenja između država i entiteta, iako je nudio mogućnosti da se podupre nova i stvarna

---

³⁰ Brojni su pokušaji da se osnuje što više regionalnih inicijativa koje bi unapredile međudržavnu saradnju na Zapadnom Balkanu i u Jugoistočnoj Evropi. Videti više u: Duško Lopandić i Jasminka Kronja, *Regionalne inicijative i multilateralna saradnja na Balkanu*, Evropski pokret u Srbiji i Friedrich Ebert Stiftung, Beograd, 2010, str. 36–167. Tokom protekle decenije otpočela su i sportska prvenstva (košarkaška Jadranska ABA liga od 2000. godine), a od 2010. godine osnivaju se i regionalni mediji poput *news* tv kanala (*Al Jazeera Balkans* i N1) ili muzičkih kanala (npr. MTV Adria i VH1).

³¹ Videti govor Kolinde Grabar Kitarović nakon izbora za predsednicu Hrvatske od 12. januara 2015: „(b)rinut ćemo se za hrvatske nacionalne interese jer ovo je Hrvatska, a ne regija”. Navedeno prema: www.maxportal.hr/video-pobjednicki-govor-kolinde-grabar-kitarovic-ovo-je-hrvatska-a-ne-regija/, 12/07/2015.

³² Videti: Jelica Minić, Dragan Đukanović i Jasminka Kronja, *Regionalna saradnja na Zapadnom Balkanu: kako dalje?*, Istraživački forum i Evropski pokret u Srbiji, Beograd, 2014, str. 4–20.

³³ Ibid.

³⁴ “Non paper on the new concept of joint performance of the Western Balkan countries aimed at intensifying EU integration (Western Balkan Six – G6)”, presented by the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of Montenegro, April 2013.

dinamika regionalne saradnje, koja nadilazi današnje glomazne i prilično nefunkcionalne oblike.³⁵

Zahvaljujući novoizgrađenim konstruktima identiteta država i naroda Zapadnog Balkana i njihovoj stalnoj i daljoj dogradnji, jasno je da okvir regionalnog identiteta, nažalost, neće uskoro biti prihvaćen. No, čak i nakon eventualnog učlanjenja ovih zemalja u Evropsku uniju važno je da se okvir intenzivira budući da unutar Unije već postoje regionalno i subregionalno povezani krugovi država članica (države Zapadne Evrope, Višegradska grupa, baltičke države i nordijske zemlje).³⁶ Ipak, Balkan će i u narednom periodu ostati turbulentna i unutar sebe stalno podeljena periferija evropskog političkog i ekonomskog *mainstreama*. Pokušaji ovdašnjih političkih elita, premda često deklarativno pre nego objektivno uočljivi, da se države Zapadnog Balkana sa periferije premeste u „poluperiferiju” evropskih zbivanja i dalje će ostati u svojevrsnom sukobu sa dominantnim viđenjima lokalnih javnosti. Sama zbivanja u Evropskoj uniji povezana sa finansijskom krizom mogu da ojačaju izolacionističke i „autistične” političke snage u svim državama Zapadnog Balkana.

ZAPADNI BALKAN IZMEĐU POKUŠAJA PRELASKA NA EVROPSKU „POLUPERIFERIJU” I UNUTRAŠNJIH PROBLEMA INHERENTNIH PERIFERIJU

Svrha procesa evropskih i evroatlantskih integracija u poslehladnoratovskom razdoblju bila je za države nekadašnjeg Istočnog bloka da iz pozicije emanentne evropske periferije pređe u status poluperiferije.³⁷ Ulaskom u Evropsku uniju 2004. godine ova skupina zemalja uspeła je da prevaziđe dotadašnju „skrajnutu” ulogu u Evropi i da ojača vlastitu ekonomsku, bezbednosnu i spoljnopolitičku poziciju.³⁸ Na Zapadnom Balkanu, uporedo sa proklamovanim evroatlantskim ciljevima, u pojedinim državama može se osetiti oživljavanje potreba da se dovrše određeni nacionalni planovi i projekti, neostvareni tokom disolucije nekadašnje jugoslovenske federalne države. Pored toga, evidentna je određena vrsta samodovoljnosti novonastalih najuticajnijih sfera zapadnobalkanskih društava. Sve ove države suočene su sa uporednim pokušajima da neprikosnovenom ostave i

³⁵ Dragan Đukanović, „Zapadnobalkanska šestorka – evropski podsticaji regionalnoj saradnji”, *Evropsko zakonodavstvo*, god. 12, br. 45–46, 2013, str. 302–312.

³⁶ Ibid., str. 302–312.

³⁷ Videti: Frank Schimmelfennig and Ulrich Sedelmeier, “Introduction: Conceptualizing of Europeanization of Central and Eastern Europe”, in: Frank Schimmelfennig and Ulrich Sedelmeier (eds), *The Europeanization of Central and Eastern Europe*, Cornell University Press, Ithaca (NY), 2005, pp. 1–28.

³⁸ Ibid.

„zaštite” državnu suverenost, dok, s druge strane, stvarna priroda evropskih i evroatlantskih integracija podrazumeva delimično odricanje od istog kroz prenošenje pojedinih javnih funkcija i nadležnosti na viši, naddržavni nivo.

Kada sagledamo dosadašnji napredak država Zapadnog Balkana na planu evropskih integracija uočavamo da se ovaj proces odvija prilično usporeno, ali da je tokom decenije i po od iniciranja ipak dao izvesne pozitivne rezultate. Crna Gora, Srbija i Albanija imaju status kandidata, bilo sa otpočetim pregovorima o članstvu, bilo da očekuju otvaranje ovog procesa.³⁹ Premda je kandidat za članstvo u Evropskoj uniji, Makedonija već deset godina ne uspeva da otvori pregovore o članstvu i to prevashodno zbog političkog sukoba sa susednom Grčkom oko ustavnog imena. Istovremeno, situacija u Bosni i Hercegovini pokazuje da su tamošnje elite fokusirane na redefinisane unutrašnjeg okvira države, pa su gotovo posve nezainteresovane za konsolidovane regionalne odnose ili članstvo u Evropskoj uniji i NATO-u.⁴⁰ I dominantna kosovska javnost na svaki način pokušava da smanji prava tamošnjih Srba i da po svaku cenu integriše sever ovog entiteta, dok se potencijalnim članstvom u Uniji bavi isključivo uzak krug tamošnje političke elite.

Iza vidljivog napretka u evropskim integracijama ne stoji i poželjno dubinsko prihvatanje evropskih vrednosti u državama Zapadnog Balkana. Takođe, ni sama administracija Unije nije spremna da ubrza integrisanje Zapadnog Balkana, odnosno da repositionira ovaj deo Evrope sa krajnje periferije u poziciju evropske poluperiferije. Glavnu kočnicu ovog procesa predstavlja jačanje ekonomske krize i u samoj Evropskoj uniji, a posebno na njenom jugu, ali i jugu Balkana – u Grčkoj. Štaviše, dosadašnja proširenja Evropske unije na ostatku Balkana, uključujući Bugarsku (2007) i Hrvatsku (2013) ne ostavljaju povoljan utisak kod dominantnih sfera javnosti u najznačajnijim državama Unije, a pre svega u Nemačkoj.

Na Zapadnom Balkanu, od ranije poznatom po oživljavanju retrogradnih procesa, u ovom trenutku ponovo su prisutne određene pojave koje mogu uticati na ovdašnju stabilnost. Etnonacionalizmi koji su u radikalnom vidu dolazili do izražaja najviše tokom devedesetih godina XX veka i danas se sporadično pojavljuju kao novi mobilizatorski faktori. To svakako, na određeni način, može da doprinese oživljavanju brojnih pokušaja redefinisanja aktuelnog „regionalnog poretka”, koji je na Zapadnom Balkanu uspostavljen raspadom Jugoslavije.

---

³⁹ Dragan Đukanović, „Zapadni Balkan 2014. – napredak u evropskim integracijama ili stagnacija?”, u: Dragan Đukanović, Aleksandar Jazić i Miloš Jončić (urs), *Srbija, region i Evropska unija*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2015, str. 247–259.

⁴⁰ Ibid., str. 247–259.

Trenutno je to najuočljivije u slučaju panalbanske politike, koja za cilj ima ujedinjenje, kako se ističe, „autohtonih” albanskih prostora.⁴¹ Slično je i sa najavama nedavno izabrane predsednice Hrvatske Kolinde Grabar Kitarović da će aktuelizovati pitanje statusa Hrvata u Bosni i Hercegovini, ali i u Srbiji i Crnoj Gori.⁴² Na ovaj način se destabilizuju prilike ne samo u Bosni i Hercegovini i to zahvaljujući podršci da se oformi tzv. hrvatski entitet na njenoj teritoriji, već i kada su u pitanju Crna Gora i Srbija, koje su u skladu sa međunarodnom regulativom adekvatno rešile status hrvatskih manjina u ovim zemljama. U isto vreme i srpski zvaničnici u Bosni i Hercegovini insistiraju na pokušajima da očuvaju što samostalniji položaj u odnosu na centralnu vlast, a često najavljuju i sprovođenje referendumu o statusu ovog bosansko-hercegovačkog entiteta. Hrvatski zvaničnici u Bosni i Hercegovini insistiraju na promeni njenog unutrašnjeg ustrojstva kroz ukidanje entiteta Federacije BiH, koja je nastala 1994. godine kao prvobitni bošnjačko-hrvatski entitet, te formiranjem posebne teritorijalne autonomije.⁴³

U pojedinim delovima Makedonije, nastanjenim Albancima, formiraju se nove paravojne oružane snage, pa je tako početkom septembra 2014. godine bila ponovo proglašena tzv. Republika Ilirida.⁴⁴ Međuetničke netrpeljivosti u Makedoniji svakodnevno narastaju, a dodatnu nestabilnost izazivaju i stalni sukobi između desno populističke VMRO-DPMNE, koja je na vlasti duži niz godina, i Socijaldemokratskog saveza Makedonije, koji permanentno i bezuspešno pokušava da ovu vlast ospori i obori.⁴⁵ Navedene višestrane tenzije u Makedoniji mogu da dovedu do ozbiljnijeg ugrožavanja tamošnjih unutrašnjih prilika, te da se prenesu i na šire okruženje, imajući u vidu brojne i do sada nerešene probleme između Makedonije i njenih suseda (pre svega sa Grčkom, Albanijom i Bugarskom).

---

⁴¹ “‘Autochthonous’ flag at the Albanian government building, Belgrade issue a note of protest”, *Independent Balkan News Agency*, 13 January 2015, www.balkan.eu.com/autochthonous-flag-albanian-government-building-belgrade-issues-note-protest/, 18/07/2015.

⁴² Videti fusnotu 31.

⁴³ Dragan Đukanović i Milovan Jovanović, „Krizu u Federaciji Bosne i Hercegovine: između građanskog bunta i revizije političkog sistema”, *Kultura polisa*, god. XI, br. 24, 2014, str. 59–80. Videti i: Dragan Đukanović, „Obrisi nastanka trećeg (hrvatskog) entiteta u Bosni i Hercegovini: stavovi lokalnih lidera, SAD i EU”, *Nacionalni interes*, 2015. (u štampi).

⁴⁴ Reč je o ponovnom oživljavanju istovetnog projekta s početka 90-ih godina XX veka. Videti: „Proglašena tzv. Republika Ilirida”, RTS, Beograd, 20. septembar 2014. <http://lat.rtrs.rs/vijesti/vijest.php?id=121993>, 22/07/2015.

⁴⁵ Videti o dogovoru između vlasti i opozicije u Makedoniji oko rešavanja tamošnje duboke političke krize. „Makedonija: Vlast i opozicija se sporazumeli oko rešavanja krize”, *Newsweek*, Beograd, 15. jul 2015. www.newsweek.rs/svet/52818-makedonija-vlas-i-opozicija-se-sporazumeli-oko-izlaska-iz-krize.html, 24/07/2015.

Na Kosovu i Metohiji, kao što je ranije napomenuto, postoje potencijalne opasnosti da dođe do izbijanja određenih nestabilnosti ukoliko se ne sprovedu pokušaji mirne integracije severa ovog entiteta, predviđene pre dve godine potpisanim Briselskim sporazumom (2013). Vlasti u Prištini ne dozvoljavaju formiranje Zajednice srpskih opština sa značajnijim ovlašćenjima, a na čemu insistira zvanični Beograd.⁴⁶ I sami Srbi iz ovog dela Kosova i Metohije odbijaju *de facto* integraciju unutar tamošnjeg političkog, ekonomskog i bezbednosnog sistema. U tamošnjoj albanskoj javnosti uporedo jačaju snage koje smatraju da se unitarnost ovog entiteta, koji je jednostrano proglasio nezavisnost, mora očuvati i to kroz nepriznavanje prava tamošnjih Srba da uspostave bilo kakav vid asocijacije lokalnih samouprava.⁴⁷ Takođe, ove se snage zalažu i za dodatno smanjenje ionako simboličnog prisustva međunarodne zajednice, oličene u Misiji EULEX i KFOR. Ovo zastupa ne samo vidno ojačani nacionalistički pokret „Samoopredeljenje”, nego i veći deo civilnog društva, koje bi trebalo biti „prirodno” više naklonjeno smirivanju stanja i prilika u regionu i konstruktivnom odnosu prema dijalogu sa zvaničnim Beogradom.

Slični, ali nešto manje radikalni, pokušaji formiranja etničkih teritorijalnih celina i autonomija pojavljuju se sporadično i u Crnoj Gori, a kada su u pitanju određene manjinske političke partije i organizacije Srba, ali i tamošnjih Bošnjaka i Albanaca.⁴⁸ Međutim, one ne nailaze na značajniju podršku pripadnika ovih zajednica. Najdalje je u ovom procesu otišla Bošnjačka stranka u Crnoj Gori koja se zalaže za stvaranje prekogranične regije Sandžaka, koja bi obuhvatala opštine jugozapadne Srbije i severne Crne Gore.⁴⁹

U isto vreme u Srbiji se povremeno pojavljuju slične ideje, pre svega vezane za Bošnjake nastanjene u Sandžaku i za Albance koje žive u opštinama Preševo, Bujanovac i Medveđa, odnosno na krajnjem jugu zemlje. Albanci traže određenu vrstu simetrije u pravima sa kosovskim Srbima, odnosno očekuju stvaranje vlastite

---

⁴⁶ Videti: Branislav Nešović i Riccardo Caleghini, „Zajednica/asocijacija srpskih opština: zbir svih naših strahova”, Kosovska fondacija za otvoreno društvo, Priština, AKTIV, Kosovska Mitrovica, 2015, str. 9–12.

⁴⁷ „Zajednica srpskih opština: Albanci se plaše podjele”, *RTV Crne Gore*, 7. maj 2015. www.rtcg.me/vijesti/region/90640/albanci-se-plase-podjele-kosova.html, 21/07/2015.

⁴⁸ V. K., „CG: Posle Bošnjaka i Srbi traže autonomiju”, *Večernje novosti*, 26. novembar 2013, www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:465653-CG-Posle-Bosnjaka-i-Srbi-traze-autonomiju, 22/07/2015.

⁴⁹ „Bošnjačka stranka će se zalagati za prekograničnu regiju Sandžak”, *Portal analitika*, 14. jul 2015, <http://portalanalitika.me/clanak/194391/bosnjacka-stranka-ce-se-zalagati-za-prekogranicnu-regiju-sandzak>, 22/07/2015.

asocijacije opština na jugu Srbije.⁵⁰ U severnoj pokrajini Vojvodini kod manje uticajnih etničkih političkih partija mađarske zajednice postoje pokušaji da se promoviše ideja o etničkoj teritorijalnoj autonomiji Mađara u severnim delovima Bačke i Banata.⁵¹

Navedene aktivnosti u državama Zapadnog Balkana mogu da stvore „spiralu” međuetničkih incidenata i dodatno doprinesu nestabilnosti u čitavoj regiji. Tako se „nerešena nacionalna pitanja” iznova pojavljuju i time se revitalizuju pokušaji revizionizma trenutnog regionalnog poretka uspostavljenog nakon disolucije Jugoslavije. To u narednom periodu može da dovede i do jačanja radikalno desnih partija u regionu, koje doskora nisu imale značajnije ili gotovo bilo kakvo učešće u parlamentima.⁵² Trend jačanja radikalno desnih partija nije osobenost samo ovog regiona, već je vidljiv i u državama u širem okruženju (npr. Jobik u Mađarskoj ili „Zlatna zora” u Grčkoj itd).⁵³

UMESTO ZAKLJUČKA: REGION SA TEK PRIVIDNOM PERSPEKTIVOM NAPRETKA

Kao i više puta u savremenoj balkanskoj istoriji, ovaj deo Evrope sadrži brojne potencijale za izbijanje novih nestabilnosti i značajnih sukoba jer svi akteri na Zapadnom Balkanu nisu u potpunosti zadovoljni postojećom političkom i bezbednosnom „konstrukcijom” regije uspostavljenom raspadom nekadašnje Jugoslavije. Zbog toga se mogu očekivati pokušaji revizionizma.

U regiji Zapadnog Balkana postoji još uvek vidna dominacija pojedinih međunarodnih aktera, pre svega Evropske unije, i SAD-a u nešto manjoj meri nego ranijih godina. Međutim, ne treba ni preneglašavati njihov uticaj niti smatrati da je nemoguć povratak u skoriju prošlost koju su obeležavali duži sukobi u regionu. Evropska unija bi trebalo da nastupi proaktivnije na planu evroatlantskih integracija Zapadnog Balkana, uporedo sa insistiranjima na učvršćivanju ovdašnjih

⁵⁰ „Jug Srbije: Albanci traže zajednicu opština”, *Šumadija press*, 10. mart 2013, <http://sumadija.press.co.rs/jug-srbije-albanci-traze-zajednicu-opstina/>, 22/07/2015.

⁵¹ „Mađarske stranke traže teritorijalnu autonomiju na severu Vojvodine”, *Srbel*, 21. januar 2013, www.srbel.net/2013/01/21/madarske-stranke-traze-teritorijalnu-autonomiju-na-severu-vojvodine/, 18/07/2015.

⁵² Gledajući strukturu parlamenata u Srbiji, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Makedoniji jasno je da ove partije imaju ili minimalni broj poslanika ili ih uglavnom uopšte nemaju. Porast je evidentan na Kosovu i Metohiji gde je na prošlogodišnjim izborima Pokret „Samoopredeljenje” dobio 13,7% glasova.

⁵³ Nerzuk Ćurak, „Uspon radikalne desnice u Evropi”, *Buka*, 25. februar 2015, www.gyka.com/novost/49676/nerzuk-curak-uspon-radikalne-desnice-u-evropi-, 18/07/2015.

bezbednosnih prilika. Dugoročni ostanak zemalja Zapadnog Balkana izvan Evropske unije mogao bi da ugrozi regionalnu bezbednost i da doprinese da se potencijalna nestabilnost „prelije” i u susedne države, članice Unije.

Paralelno sa navedenim procesom osnažena je identifikacija pojedinih građana država Zapadnog Balkana sa sukobljenim stranama na ratištima u Siriji, Ukrajini i drugim kriznim oblastima.⁵⁴ To prati i njihovo učešće u ovim sukobima koje se ne smanjuje i pored prilično restriktivnog zakonodavstva koje sankcioniše ratovanje na inostranim ratištima.⁵⁵ Tako se uglavnom mlađi ljudi sa Zapadnog Balkana radikalizovanih svetonazora i religijskog opredeljenja angažuju u sukobima na Bliskom istoku i u Ukrajini i, pritom, ispoljavaju otvoreno nasilje i netrpeljivost prema drugom i drugačijem.

Zapadni Balkan bi zahvaljujući stalnoj „reanimaciji” negativnih političkih procesa mogao dugoročno da ostane evropska periferija. Ovaj usud prati Balkan već vekovima i očigledno da je izgradio i takav *image* u zapadnoj javnosti. To će teško biti izmenjeno u narednom periodu jer potencijalne nove nestabilnosti u regionu mogle bi da pojačaju negativne stereotipe u medijima zemalja Unije.

Globalna ekonomska i finansijska kriza koja se odražava i na Evropsku uniju, na Zapadnom Balkanu dodatno doprinosi novoj pojavi nestabilnosti i jačanju etnonacionalizma i ekstremizma. Ove pojave dodatno podstiču i kriminalizaciju ovdašnjih društava u kojima ne postoji suštinska, dubinska i celishodna borba protiv organizovanog kriminala i korupcije. Takođe, region može u narednom razdoblju biti suočen i sa problemima za potencijalno punktualnu ili sporadičnu pojavu terorističkih aktivnosti. Naravno, etnički ili verski motivisan terorizam samo bi doprineo stvaranju atmosfere „straha od suseda” i prouzrokovao novu nacionalističku kolektivnu histeriju sa nesagledivim posledicama. Potencijalno širenje ideja tzv. Islamske države Iraka i Levanta u regionu Zapadnog Balkana može rezultirati pojavom terorističkih aktivnosti.⁵⁶

Proces revitalizacije etnonacionalizma i sve ostale negativne pojave koje ga prate samo će učvrstiti periferni položaj Zapadnog Balkana u odnosu na razvijeniji deo evropskog kontinenta, ali i u odnosu na njegovo neposredno srednjeevropsko

⁵⁴ Dragan Đukanović, “The new wick on the ‘Balkan Power keg’?”, *Turkish Weekly*, 13 June 2015, www.turkishweekly.net/2015/06/13/op-ed/the-new-wick-on-the-balkan-powder-keg/, 24/07/2015.

⁵⁵ Pogledati uporednu analizu učešća građana država Zapadnog Balkana na stranim ratištima: „Da li su mjere vlasti zaustavile odlaske na strana ratišta?”, *Radio Slobodna Evropa*, Balkanski servis, 2. april 2015, www.slobodnaevropa.org/content/da-li-su-mjere-vlasti-zaustavile-odlaske-na-strana-ratista/26933459.html, 21/07/2015.

⁵⁶ Dragan Đukanović, “The new wick on the ‘Balkan Power keg’?”, op. cit.

okruženje. Tako će se on vratiti starom produbljivanju antagonizama, a ne njihovom nadilaženju koje bi vodilo ekonomskom oporavku i nesmetanom razvoju ovog dela Evrope.

LITERATURA

- Ćulibrk, Svetozar, *Cvijićeve sociologija Balkana*, Institut društvenih nauka, Centar za sociološka istraživanja i Prosveta, Beograd, 1982.
- Đukanović, Dragan, “Bilateral Relations Between the Western Balkan Countries: Historical Background and Contemporary Challenges”, in: Duško Dimitrijević, Ivona Lađevac and Ana Jović-Lazić (eds), *Regionalism and Reconciliation*, Global Resource Management, Doshisha University and Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2014.
- Đukanović, Dragan, “The new wick on the ‘Balkan Power keg’?”, *Turkish Weekly*, USAK, Ankara, 13 June 2015, www.turkishweekly.net/2015/06/13/op-ed/the-new-wick-on-the-balkan-powder-keg/, 24/07/2015.
- Đukanović, Dragan, „‘Identitetska pitanja’ i linije unutrašnjih podela u Crnoj Gori”, *Međunarodni problemi*, god. LXVI, br. 3–4, 2014.
- Đukanović, Dragan, „Evropska unija i Zapadni Balkan: očekivanja i iščekivanja”, *Kultura polisa*, god. XI, posebno izdanje, 2014.
- Đukanović, Dragan, „Obrisi nastanka trećeg (hrvatskog) entiteta u Bosni i Hercegovini: stavovi lokalnih lidera, SAD i EU”, *Nacionalni interes*, 2015 (u štampi).
- Đukanović, Dragan, „Zanemareni građanin i ‘svemoćni’ etnos – legitimacijski temelji postjugoslovenskih država i entiteta”, u: Milan Podunavac i Biljana Đorđević (urs), *Ustavi u vremenu krize: postjugoslovenska perspektiva*, Fakultet političkih nauka i Udruženje za političke nauke Srbije, Beograd, 2014.
- Đukanović, Dragan, „Zapadni Balkan 2014. – napredak u evropskim integracijama ili stagnacija?”, u: Dragan Đukanović, Aleksandar Jazić i Miloš Jončić (urs), *Srbija, region i Evropska unija*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2015.
- Đukanović, Dragan, „Zapadnobalkanska šestorka – evropski podsticaji regionalnoj saradnji”, *Evropsko zakonodavstvo*, god. 12, br. 45–46, Beograd, 2013.
- Đukanović, Dragan, Jovanović, Milovan, „Križa u Federaciji Bosne i Hercegovine — između građanskog bunta i revizije političkog sistema“, *Kultura polisa*, Kultura — Polis, Novi Sad, Institut za evropske studije, Beograd, god. XI, br. 24, Novi Sad, 2014, str. 59–80.
- Kišjuhas, Aleksej, „Istorijski revizionizam kao pseudoistorija”, u: Petar Atanacković (ur.), *Nacija kao problem ili rešenje – istorijski revizionizam u Srbiji*, Omladinski centar CK 13, Novi Sad, 2008.
- Lopandić, Duško i Kronja, Jasminka, *Regionalne inicijative i multilateralna saradnja na Balkanu*, Evropski pokret u Srbiji, Friedrich Ebert Stiftung, Beograd, 2010.

- Markuš, Jovan B., *Grbovi, zastave i himne u Crnoj Gori*, Svetigora, Cetinje, 2007.
- Minić, Jelica, Đukanović, Dragan i Kronja, Jasminka, *Regionalna saradnja na Zapadnom Balkanu – kako dalje?*, Istraživački forum, Evropski pokret u Srbiji, Beograd, maj 2014.
- Nešović, Branislav i Caleghini, Riccardo, „Zajednica/asocijacija srpskih opština – zbir svih naših strahova”, Kosovska fondacija za otvoreno društvo, Priština, AKTIV, Kosovska Mitrovica, 2015.
- “Non paper on the new concept of joint performance of the Western Balkan countries aimed at intensifying EU integration (Western Balkan Six – G6)”, presented by the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of Montenegro, April 2013.
- Pavlović, Senka, „Građevina nedovršenog – problem identiteta Zapadnog Balkana”, *Međunarodna politika*, god. 61, br. 1138, Beograd, 2010.
- Pavlović, Stevan, *Istorija Balkana*, Clio, Beograd, 2001.
- Schimmelfennig, Frank and Sedelmeier, Ulrich, “Introduction: Conceptualizing of Europeanization of Central and Eastern Europe”, in: Frank Schimmelfennig, Ulrich Sedelmeier, (eds), *The Europeanization of Central and Eastern Europe*, Cornell University Press, 2005.
- „Zakon o državnim simbolima i Danu državnosti Crne Gore”, *Službeni list Republike Crne Gore*, br. 47/04, 12. jul 2004.
- Zundhauzen, Holm, *Istorija Srbije od 19. do 21. veka*, Clio, Beograd, 2008.

Dragan ĐUKANOVIĆ

**THE WESTERN BALKANS:
THE FATE OF AN EUROPEAN PERIPHERY**

ABSTRACT

The paper analyzes what is the current position of the Western Balkans in the context of contemporary European trends and events. The author considers the European and Euro-Atlantic integration a certain attempt to “relocate” the whole region of the Western Balkans from an obvious periphery to a semi-periphery position. The focus of analysis is on numerous problems such as continued revitalization of the local ethno-nationalisms, structural economic crisis, the presence of high levels of organized crime and corruption. The author points out that, so far, numerous attempts of the most influential members of the international community primarily the United States and the European Union have failed to promote the improvement of the relations between new-formed countries and to establish a sort of regional identity. The author argues that the creation of the antagonistic identities of the states and nations of the Western Balkans during the breakup of the former

Yugoslav federation was the main obstacle to the creation of the common identity. The author concludes that, in view of the new growing trends of ethnic nationalisms and certain forms of extremism and radicalism, the “relocation” of the Western Balkans from European periphery to the semi-periphery will not be short-term or easy, as evidenced by numerous internal problems and problems in bilateral relations.

Key words: Western Balkans, Europe, the European Union, periphery, semi-periphery, ethnic nationalism, the economic crisis.